

MATRICA E REKOMANDIMEVE

PRODHIMI I BRENDSHËM, ZËVENDËSIMI I IMPORTEVE DHE NXITJA E INVESTIMEVE NË AGRO-PËRPUNIM

SEKRETARIATI KËSHILLI I INVESTIMEVE

Nëntor 2020

Matrica e Rekomandimeve PRODHIMI I BRENDSHËM, ZËVENDËSIMI I IMPORTEVE DHE NXITJA E INVESTIMEVE NË AGRO-PËRPUNIM ka për qëllim të përmbledhë Rekomandimet dhe Zgjidhjet e propozuara në Notën Teknike si dhe shërben edhe si një Plan i Brendshëm Monitorues i Sekretariatit në mënyrë që të ndjekë zbatimin e tyre.

Rekomandimet e mëposhtme janë rezultat i analizës dhe konsultimeve të Sekretariatit të KI me një numër të madh aktorësh dhe ekspertësh si në sektorin privat ashtu edhe në atë publik. Rekomandimet e dhëna këtu nuk parashikojnë zgjidhje shteruese për problemet dhe çështjet me të cilat përballlet bujqësia dhe agro-përpunimi. Qëllimi i tyre është të sjellin sektorët në vëmendjen e vendimmarrësve, duke vendosur dhe rritur fokusin tek produktet vendase dhe markën “Made in Albania”. Qëllimi përfundimtar është (1) tërheqja e investitorëve në këto sektorë duke investuar në linjat e para-seleksionimit, dimensionimit, kurimit, pastrimit, seleksionimit, paketimit dhe etiketimit në mënyrë që të arrihet kontroll i rreptë i cilësisë dhe pajtueshmërisë me standardet (ndërkombëtare), (ii) asistimi i politikave bazuar në metodologjitë bashkëkohore me fokus në produktet /aktivitetet bujqësore me vlerë të lartë në tregjet ndërkombëtare. Për të mos krijuar përsëritje, nuk kemi përfshirë në këtë seksion rekomandime të tjera të miratuara në mbledhjet e mëparshme të KI, disa prej të cilave mbeten ende koherente dhe të rëndësishme për sektorët e analizuar.

FUSHA E NDËRHYRJES / REKOMANDIMI	INSTITUCIONI PËRGJEGJËS	AFATI
1. BASHKËPUNIMI, INTEGRIMI I ZINXHIRIT TË VLERËS DHE FURNIZIMI ME LËNDË TË PARË		
REKOMANDIMI 1. Në mënyrë që të incentivohet bashkëpunimi i fermerëve në katër sektorët kryesorë të lartpërmendur, rekomandohet të vendosen incentiva dhe skema mbështetëse të synuara për katër nën-sektorët, përmes: ✓ uljes-thjeshtimit të procedurave administrative dhe zbatimit të incentivave administrative për regjistrimin e tokës dhe lejet e ndërtimit për anëtarët e kooperativës/organizata të fermerëve; padyshim duke ruajtur respektin e veçantë për të drejtat e pronës private; ✓ zbatimit të incentivave fiskale për organizimet-shoqatave/organizatave të fermerëve (d.m.th. taksa më të ulëta lokale/të pronës, etj.); ✓ zbatimit të skemave të mbështetjes së kreditimit (d.m.th. skema të garancisë dhe norma preferenciale të interesit bankar për aplikimet për kredi nga kooperativa/organizime);	• MFE/MBZHR • MFE/MBZHR • MBZHR/AZHBR	Afatshkurtër Afatshkurtër Aftarmesëm

REKOMANDIM 2. Nxitje/stimulim për rritjen e integritetit të zinxhirit të vlerës dhe furnizimit me lëndë të parë për agro-përpunimin në katër nënsektorët e zgjedhur, përmes: ✓ Bujqësi-Prodhim me kontratë dhe prodhimin në shkallë të gjerë: (i) futja e skemave të reja mbështetëse (nga AZHBR) për stimulimin e bujqësisë me kontratë, veçanërisht për BMA dhe prodhimin e domates të destinuar për industrinë e përpunimit; (ii) rritje të skemave qeveritare të sigurimit për prodhimin e kontraktuar në shkallë të gjerë të BMA-ve, pemëve frutore (sidomos agrumeve) dhe domateve të destinuara për industrinë e përpunimit; ✓ Spektori i bimëve mjekësore: Zbatimi i incentivave (administrative/procedurale, tarifa të favorshme të qirasë) për marrjen me qira të tokës publike (nga MBZHR dhe qeveria lokale) për kultivimin e bimëve mjekësore të destinuara për prodhimin e esencave (veçanërisht për produkte të tilla si dafina, elikrisium, dëllenja e e zeza, etj). Përveç kërkesës së lartë për eksporte të vajrave esenciale, kjo duhet të bëhet gjithashtu një shtysë për përdorimin e këtyre produkteve në sektorin farmaceutik shqiptar. ✓ Domatet për industrinë e përpunimit. Zbatimi i skemave mbështetëse (nga AZHBR, d.m.th. një <u>sasi-vlerë</u> të caktuar për hektar ose për ton të dorëzuar në fabrikë) duke stimuluar kultivimin e domateve në fushë të hapur të destinuara për industrinë e përpunimit, duke përdorur varietetet/kultivarët e duhur që janë të përshtatshëm për prodhimin e salcës. Ky gjithashtu shihet si një orientim më i mirë për fermerët për të diversifikuar prodhimin e fermave në fushë të hapur dhe për të rritur efikasitetin e përdorimit të tokës. ✓ Arroret: (a) futja e skemave mbështetëse (nga AZHBR) për rehabilitimin e pyjeve ekzistuese të gështenjave si dhe në mbrojtjen e tyre kundër sëmundjeve të cilat nuk mund të bëhen vetëm nga fermerë individualë; (b) rritje të mbështetjes për mbjelljen e pemishteve të reja të gështenjave dhe arrave përmes: (i) zbatimit të incentivave (administrative/procedurale, tarifave të favorshme të qirasë) për marrjen me qira të tokës publike (nga MBZHR dhe qeveria lokale) për kultivimin e gështenjave dhe arroveve; (ii) investimeve (skemave mbështetëse nga AZHBR) në mbjelljen e pemishteve intensive të gështenjave dhe arroveve me kultivarë të zgjedhur/të cilësisë së lartë, (iii) investimeve (skemave mbështetëse nga AZHBR) në rritjen e standartit të fidanishteve për të prodhuar materiale mbjellëse me cilësi të lartë për varietetet e kërkuara në tregun e eksportit, e cila është një domosdoshmëri absolute për prodhimet shqiptare që hyjnë në tregun e eksportit; (iv) skema mbështetëse të kredisë (d.m.th. skema e garancisë dhe normat preferenciale të interesit bankar) për investime në plantacionin e gështenjave dhe arroveve, të cilat do të hynin në prodhim rreth 4 vite pas mbjelljes. ✓ Spektori i agrumeve. Të rriten skemat e granteve (nga AZHBR) dhe skemat e mbështetjes së kredisë (d.m.th. skemat e garancisë dhe normat preferenciale të interesit bankar) për investime në mbjelljen e pemishteve të reja, veçanërisht me agrume për të përmbushur kërkesën e konsumit kombëtar dhe nevojën e industrisë përpunuese.	• MBZHR/AZHBR • MBZHR/AZHBR • MBZHR/AZHBR • MBZHR/AZHBR • MBZHR/AZHBR	Afatshkurtër Afatshkurtër Afatgjatë Afatshkurtër Afatshkurtër
---	---	---

2. INFORMACIONI I TREGUT		
REKOMANDIM 3. Krijimi i një Njësie të Inteligjencës së Tregut (mundësisht brenda AIDA, AZHBR apo një institucioni tjetër, si p.sh. Universiteti Bujqësor) për të siguruar informacion të përditësuar mbi nevojat aktuale të tregut të brendshëm dhe të jashtëm për sa i përket produkteve në përdorim të freskët ose në industrinë e përpunimit.	• AZHBR/AIDA	Afatgjatë
REKOMANDIM 4. Në bashkëpunim me Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore, shoqatat e biznesit, shoqatën e eksportit, Universitetin Bujqësor, etj., të organizohen takime/trajnime praktike duke informuar fermerët mbi: (i) trendet në fushën e bujqësisë dhe të përpunimit për investime potenciale sipas kërkesës së tregut për eksport; dhe (ii) cilat janë produktet që kërkojnë nga tregu ndërkombëtar, për përdorim të freskët ose në industrinë e përpunimit duke synuar përditësimin në kohë të prodhimit aktual të të njëjtit lloj në një shkallë të gjerë.	• MBZHR/ Shoqata Për Autonomie Vendore / Universiteti Bujqësor	Afatmesëm
3. CILËSIA DHE KONKURRENCA		
REKOMANDIM 5. Mbështetje për krijimin e një mjedisi mundësues për zhvillimin e eksporteve shqiptare në BE dhe në tregjet e tjera me vlerë më të lartë, me masat e mëposhtme ndër-sektoriale:		
✓ Të mundësohet pranimi i certifikatës reciproke fitosanitare për eksportet e produkteve bujqësore në/nga të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor, siç u arrit kohët e fundit me Maqedoninë e Veriut. Zbatimi në praktikë i bashkëpunimit rajonal, sinergji të reja për potenciale të reja të pashkelura për rajonin me qarkullim të lirë të mallrave, punëdhënësve dhe kapitaleve, dhe heqje të shumicës së barrierave jo-tarifore. Për këtë qëllim, kërkohej zbatimi në praktikë i angazhimeve dhe procedurave të rëna dakord nga vendet e CEFTA-përmes vendimit në shkurt 2020;	• MBZHR	Afatmesëm
✓ Përsheptim të modernizimit dhe akreditimit të laboratorëve ekzistues dhe të rinj të testimit (analizat ISUV nuk janë të përshtatshme për eksport në shumë vende - veçanërisht në BE), mundësimi i këtyre për të lëshuar certifikatën e eksportit të njohur në tregjet e BE është gjithashtu një çështje me rëndësi. Kjo është veçanërisht e rëndësishme për zinxhirët e vlerave të perimeve, frutave dhe BMA, pasi ato përbëjnë eksporte të mëdha.	• MBZHR	Afatgjatë
✓ Mbështetja e politikave të integruara të promovimit që mundësojnë një kalendar të konsoliduar dhe transparent të panairëve ndërkombëtare, i cili potencialisht mund të sigurojë pjesëmarrje të denjë dhe qasje në kontrata dhe tregjet e reja.	• MBZHR/Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme (MEPJ)	Afatshkurtër
✓ Investim në promovimin e produkteve shqiptare në tregjet ndërkombëtare, përmes organizimit të pjesëmarrjes sistematike dhe dinjitoze në panairë ndërkombëtare, fushata promovuese të cilësisë së lartë si dhe rritjen e përfshirjes së ambasadave tona në “diplomacinë ekonomike” duke promovuar “Made in Albania” dhe lehtësimin e lidhjeve midis kompanive shqiptare dhe të huaja	• MBZHR/MEPJ	Afatmesëm

Rekomandim 6. Përmirësimin e cilësisë së produkteve dhe standardeve në përputhje me praktikën më të mirë ✓ Sa i përket certifikimit organik, të mbështeten investimet drejt cilësisë së produktit dhe standardizimin përmes skemave mbështetëse për Global G.A.P., Organike, Certifikime Bio për perime, fruta dhe BMA, Fair Wild për BMA; ✓ Zbatimi i kontrollit mbi cilësinë dhe përdorimin e inputeve bujqësore (pesticide, herbicide dhe plehra) pasi ato ndikojnë drejtpërdrejt në cilësinë/standartet e produktit përfundimtar;	• MBZHR/AZHBR • MBZHR/AKU	Afatmesëm Afatmesëm
REKOMANDIM 7: Të eksplorohej mundësitë për të stimuluar investitorët në fabrika për prodhimin e paketimit të qelqit brenda vendit.	• MFE/MBZHR	Afatgjatë
REKOMANDIM 8: Të merret parasysh prioritizimi i nënsektorëve më të rëndësishëm në industrinë e përpunimit duke u përqëndruar në minimizimin e defiçitit tregtar, me qëllim depërtimin në tregun ndërkombëtar. Diversifikimi i skemave mbështetëse të granteve dhe produkteve bankare gjithashtu, për sa i përket nënsektorëve të bujqësisë: ✓ Përpunimi i frutave. Industria e përpunimit të lëngjeve kërkon investime në linja moderne (pasterizim të lëngjeve dhe paketim Tetra pack) për përpunimin e frutave. Kjo industri duhet të mundësojë prodhimin e koncentreve të frutave për eksport. Kjo industri do të përfshijë gjithashtu përpunimin e frutave të pyjeve (boronica, manaferra, dëllena e zezë, mjedra, etj.) aty ku kërkesa po rritet; ✓ Përpunimi i domates. Industria e përpunimit të salcës kërkon shtim të investimeve në teknologjitë bashkëkohore të përpunimit për prodhimin e formave të ndryshme të salcave ashtu si kërkohen në tregun botëror. Ndërkohë, zhvillimi i këtij nën-sektori do të plotësojë kërkesën e tregut të brendshëm duke ulur ndjeshëm vëllimet e mëdha të importit; ✓ Përpunimi i gështenjës. Proceset e përpunimit të gështenjës shihen si një domosdoshmëri në rritjen e vlerës së këtij produkti. Investimet në procesin e përpunimit të plotë të gështenjave, d.m.th tharja dhe zhveshja e plotë, si dhe përpunimi i miellit për industrinë e ëmbëlsirave, janë nevojë të menjëhershme në këtë sektor. ✓ Përpunimi i BMA. Pavarësisht faktit që ky sektor ka patur arritje në këto vite, ekziston ende një mundësi për të rritur volumin e produkteve të përpunuara, d.m.th përpunimin e disa bimëve mjekësore të kërkuara nga industria farmaceutike, pra prodhimin e esencave. Kjo kërkon investime në distileri moderne për prodhimin e esencave. Prodhimi i esencave do të jetë një mundësi e mirë për zhvillimin e industrisë farmaceutike shqiptare.	• MBZHR/AZHBR • MBZHR/AZHBR • MBZHR/AZHBR • MBZHR/AZHBR	Afatgjatë Afatgjatë Afatmesëm Afatmesëm
4. MENAXHIMI I BIZNESIT, OPERACIONET DHE ARSIMIMI		

REKOMANDIM 9: Zhvillimi i profileve të investimeve (shih shtojcat) dhe kartave teknologjike në agro-përpunim në mënyrë që të lehtësohen vendimet dhe aktivitetet e investimeve. Studimi përmban shembuj të kartave teknologjike që korrespondojnë me katër produktet strategjike të identifikuar të cilat mund të përdoren si pikë referimi për investime të mundshme në sektor.	• MBZHR/AIDA/Qendrat e Transferimit të Teknologjive Bujqësore (QTTB)	Afatshkurtër
REKOMANDIM 10: Të investohet në zvogëlimin e mospërputhjes së aftësive - përmes arsimimit profesional bujqësor, trajnimit profesional dhe programeve të të mësuarit gjatë gjithë jetës për të formuar punonjës të aftë në agrobiznes dhe personel profesional. Kjo mund të jetë pjesë e një qasjeje të integruar të përshtatur për sektorin, mbështetur nga qeveria në drejtim të prodhimit vendas, i cili më pas mund të gjenerojë më shumë fokus nga universitetet në përgatitjen e përmirësimit të planeve mësimore standarde për agro-përpunimin dhe futjen e sistemit dypalësh (arsimim profesional dhe praktikë profesionale në një kompani) si një mjet për të përgatitur specialistë të vazhdueshëm për të gjithë sektorin.	• MBZHR/QTTB//Univeriteti Bujqësor Tiranë/ Universiteti “Fan S. Noli” Korçë/	Afatmesëm
5. ÇËSHTJE INSTITUCIONALE DHE LIGJORE		
REKOMANDIM 11: Pavarësisht se përmirësimet në legjislacion kanë qenë thelbësore, kërkohen përmirësime të mëtejshme për plotësimin e kuadrit ligjor për produktet organike dhe emërtimet e mbrojtura të origjinës, treguesit gjeografikë dhe specialitetet tradicionale të garantuara, si dhe për vreshtat dhe verën, dhe për të siguruar kapacitetin institucional dhe administrativ për zbatimin e tij. Më konkretisht, etapat e mëposhtme pritet të arrihen në muajt e ardhshëm të cilat do të sigurojnë më shumë mbështetje për produktet vendase: ✓ Ndryshimi dhe harmonizimi i ligjit nr. 106/2016 “Për prodhimin biologjik, etiketimin e produkteve biologjike dhe kontrollin e tyre” me dispozitat e Rregullores së BE 2018/848 “Për prodhimin organik” e cila pritet të hyjë në fuqi nga 1 Janar 2021. ✓	• MBZHR/AKU •	Afatmesëm
REKOMANDIM 12 REKOMANDIM 12 : Miratimi i projektligjit “Për vreshtat dhe verën” i cili ka qenë objekt i njoftimit dhe konsultimit publik që prej qershor të vitit 2020.	• MBZHR	Afatshkurtër
REKOMANDIM 133: Krijë e kapaciteteve të AKU në verifikimin e përputhshmërisë dhe kontrollin e produkteve me Emërtim Origjine, Tregues Gjeografik dhe Specialitet Tradicional të Garantuar.	• AKU/MBZHR	
REKOMANDIM 144: Harmonizimi i të dhënave për Agropërpunimin mes të gjithë institucioneve raportuese, MBZHR, INSTAT, DPD, QKB, BSH, Bankat e nivelit dytësor etj për analiza më të mira sektoriale dhe orientim të politikave.	• MBZHR, INSTAT, DPD, QKB, BSH	Afatgjatë
6. AKSESI NË FINANCIM		
REKOMANDIM 155: Përdorimi i skemave të garancisë së kredisë është rritur gjatë viteve, por është ende i ulët për shkak të faktit se ato nuk janë tërheqëse për sa i përket kostove edhe pse ato ofrojnë lehtësinë e ndarjes së	• MFE/MBZHR	Afatshkurtër

rrezikut me bankat dhe ulin mbulimin e kolateralit në një nivel të caktuar. Një thjeshtim i procedurave dhe ulja e kostove administrative të këtyre skemave, mund t'i bëjë ato më tërheqëse dhe do të lehtësonte qasjen në financim për një numër më të madh biznesesh.		
REKOMANDIM 166: Krijimi i skemave të mbulimit të Sigurimeve për produktet e biznesit bujqësor duke prezantuar shtetin si ndërmjetës. Nga rajoni për shembull ¹ , qeveria e Maqedonisë sot paguan 60% të primit të sigurimit dhe 40% paguhet nga fermeri. Për të ngritur Sektorin e Sigurimeve, Ministria e Bujqësisë sugjerohet të ketë një bazë informacioni mbi të dhënat, rreziqet për secilin nën-sektor bujqësor, tabelë me të dhëna për kohën, reshjet e shiut, luhatjet e temperaturës, psh nëpërmjet bashkëpunimit me stacionet e sinjalizimit dhe investimeve që menaxhojnë riskun në bujqësi	• MFE/MBZHR/AZHBR	Afatgjatë

SUGJERIME TË TJERA	SUBJEKTI
(1) Kushtet e financimit të sektorit nuk janë perfekt por janë të mjaftueshme për momentin (Bankat, AZHBR, AIDA etj.). Ka një mungesë informacioni tek fermeri për mundësitë që eksitojnë sot në treg. Bashkitë mund të luanin një rol të madh në këtë drejtim, duke marrë ndoshta fonde nga AZHBR vetëm për procesin e informimit dhe kontrollueshin nga një strukturë qendrore psh AIDA në lidhje me efikasitetin e këtyre fondeve	Shoqata Gjermane e Industrisë dhe Tregtisë në Shqipëri
(2) Problemi i kostove dhe volumit të prodhimit nga fermeri si pasoje e ekonomisë së shkallës (toka e fragmentuar). Sigurisht që subvencionet në Makineri pajisje, Farëra dhe Pesticide si dhe se fundmi Karburanti do influencojnë pozitivisht, por nuk do sjellin zgjidhjen përfundimtare, për të rritur eksportet bujqësore në nivel të kënaqshëm. Informacioni mbi tregun, gjetja e klientit është shumë më e rëndësishme se të gjithë faktorët e sipërpërmendur, sigurisht duke plotësuar standardin që kërkon blerësi - një zgjidhje e mundeshme do të ishte ngritja e një borse bujqësore, kjo do të sillte një transparencë të madhe dhe do të involvonte një numër të madh fermerësh. Sigurisht do të rritej dhe konkurrueshmëria.	Shoqata Gjermane e Industrisë dhe Tregtisë në Shqipëri

SHKURTIME:

MFE- Ministria e Financave dhe Ekonomisë

¹ Agjencia e Supervizimit të Sigurimeve (2015) "Agriculture Insurance In Macedonia"

MBZHR- Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

MEPJ- Ministria e Europes dhe Çështjeve të Jashtme

DPD- Drejtoria e Përgjithshme e Doganave

AIDA – Agjencia Shqiptare e Zhvillimi të Investimeve

AZHBR – Agjencia e zhvillimit bujqësor rural

INSTAT – Instituti i Statistikave i Shqipërisë

BSH –Banka e Shqipërisë

DIHA- Shoqata Gjermane e Industrisë dhe Tregtisë në Shqipëri

QKB – Qendra Kombëtare e Biznesit

AKU – Agjencia e kontrollit ushqimor

AFATI:

Afatshkurtër- periudhë nga 1 muaj në 6 muaj.

Afatmesëm – periudhë nga 6 muaj në 1 vit.

Afatgjatë - periudhë mbi 1 vit.